UG ED S4-01
(DSC)

চাৰি বছৰীয়া স্নাতক পাঠ্যক্ৰম

(চি. বি. চি. এচ; এন ই পি ২০২০ অনুসৰি)

চতুর্থ ষাণ্মাসিক

শৈক্ষিক ব্যৱস্থাপনা

শিক্ষা

ইন্দিৰা মিৰি শিক্ষা অধ্যয়ন সত্র

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক দুলুমণি গোস্বামী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক নীল ৱতন ৰয়, তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়
ড° মৰমী গোস্বামী, নেৰিম, গুৱাহাটী

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১	ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ	ড° বীৰেন্দ্র ডেকা
২,৫	ড° নীলিমা ডেকা	অপৰাজিতা শর্মা
৩	ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ	অপৰাজিতা শর্মা
৪,১১	ড° মধুস্মিতা দেৰী	ড° বীৰেন্দ্র ডেকা
৬	ড° মধুস্মিতা দেৰী	ড° ৰঞ্জু মেধি, আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়
৭,৮,৯	ড° নীলিমা ডেকা	ড° বীৰেন্দ্র ডেকা
১০	ড° মধুস্মিতা দেৰী,	গীতাঞ্জলী চৌধুৰী
১২	ড° মধুস্মিতা দেৰী	অপৰাজিতা শর্মা
১৩	ড° উৎপল কলিতা	অপৰাজিতা শর্মা
১৪	ড° প্রতুল চন্দ্র কলিতা, আই আই টি, গুৱাহাটী আৰু ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ	গীতাঞ্জলী মেধি

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° নীলিমা ডেকা, এল চি বি মহাবিদ্যালয়
ড° ৰঞ্জু মেধি, আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়

ISBN 978-93-89123-62-3

ভাষা সম্পাদনা ঃ ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ২০২৫

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০১৭; Web : www.kkhsou.in

উপ-মুখ্য কার্যালয় ঃ ৰেচম নগৰ, খানাপাৰা, **গুৱাহাটী - ৭৮১ ০২২**

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা **নতুন দিল্লীৰ দূৰ শিক্ষা পৰিদৰ** ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

পাঠ্য বিষয় পৰিচয়

প্রথম আৰু দ্বিতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ত আমি ইতিমধ্যে শিক্ষাৰ ধাৰণা আৰু প্রয়োজনৰ বিষয়ে. আলোচনা কৰাৰ লগতে শিক্ষা মনোবিজ্ঞানৰ প্রয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে গম পালো। তৃতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যক্রমৰ বাবে দুখন পাঠ্যবিষয় ক্রমে GED S 03-01 য'ত আমি শিক্ষাৰ সমাজতাত্ত্বিক আধাৰ আৰুপাঠ্যক্রম UG ED S 03-02ত ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কিছু নির্বাচিত বিষয়ৰ বিষয়ে বিষদ্ ভ্রবে গম পালো। চতুর্থ ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে UG ED S 4-01ত আমি দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা আৰু ইয়াৰ প্রয়োগৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে আৰু UG ED S 4-02 ত শৈক্ষিক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে জানিবলৈ সক্ষম হ'লো। ইয়াৰ উপৰিও চতুর্থ ষান্মাসিকত পাঠ্যবিষয় UG ED S 4-03 ত শিক্ষার্থীয়ে শৈক্ষিক দিশত বিভিন্ন ব্যৱস্থাপনাৰ নীতি আৰু ইয়াৰ গুৰুত্বতাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব । এই পাঠ্যক্রমখনত মুঠতে ১৪ টা অধ্যায় যুগুত কৰা হৈছে।

প্রথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুর্থ অধ্যায়টিত শৈক্ষিক ব্যৱস্থাপনাৰ অর্থ, প্রকৃতি আৰু ইয়াৰ গুৰুত্বতা, শৈক্ষিক পৰিচালনাৰ বিভিন্ন অভিগমনসমূহ , ব্যৱস্থাপনাৰ সময়ত ব্যৱহৃত বিভিন্ন নীতিৰ বিষয়ে লগতে অনুষ্ঠান এখনৰ বা শ্রেণীকোঠাৰ পৰিকল্পনাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।। পঞ্চম অধ্যায়টিত শৈক্ষিক নেতৃত্বৰ ধাৰণাৰ বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা সামৰি লোৱা হৈছে। ষষ্ঠ অধ্যায়টিৰ দ্বাৰা পাঠ পৰিকল্পনাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। স প্তম অধ্যায়টিত এটা সংগঠনৰ তথা সংগঠন এটিৰ সাংগঠনিক কার্যকলাপৰ উন্নীতকৰণৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰা হৈছে। অষ্টম অধ্যায়টিত বিবাদৰ ধাৰণা, সংজ্ঞা, বিবাদৰ ভূমিকা, আন্তঃ ব্যক্তিগত বিবাদ আৰু **চাপ** ব্যৱস্থাপনাৰ প্রকৃতি আৰু ইয়াৰ ব্যৱস্থাপনাৰ পদ্ধতিসমূহৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰা হৈছে। নৱম অধ্যায়টিয়ে ব্যৱস্থাপনা প্রক্রিয়াৰ অর্থ, উন্নত পৰিকল্পনাৰ বৈশিষ্ট্য , সংগঠন, নির্দেশাৱলীৰ গুৰুত্ব আৰু নিয়ন্ত্রণাৱলীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। দশম আৰু একাদশ অধ্যায়টিৰ দ্বাৰা শৈক্ষিক শাসন ব্যৱস্থা আৰু শৈক্ষিক পৰিদর্শনৰ ভূমিকা, ইয়াৰ শ্রেণী বিভাজন, প্রকাৰ আৰু ইয়াৰ বিভিন্ন ধৰণৰ কার্য্যাৱলী সমূহৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰা হৈছে। দ্বাদশ অধ্যায়টিত সহপাঠ্যক্রমৰ অর্থ, সংজ্ঞা, উদ্দেশ্য আৰু ইয়াৰ পৰিচালনাৰ বিভিন্ন নীতিসমূহ সামৰি লোৱা হৈছে।। ত্রয়োদশ অধ্যায়টিত সম্পদ পৰিচালনাৰ নীতিসমূহৰ গুৰুত্ব সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে। চতুদর্শ অধ্যায়টিত সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনা বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা কৰা হৈছে।

এই পাঠ্যভাগটি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিবিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক' সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্রিয় আৰু ফলপ্রসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ' যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্ফ-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্ৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্রশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্রশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয় সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **শৈক্ষিক ব্যৱস্থাপনাৰ অর্থ আৰু প্ৰকৃতি** ৭-১৮

শৈক্ষিক ব্যৱস্থাপনাৰ অর্থ, প্ৰকৃতি, গুৰুত্ব, কার্য্যাৱলী আৰু ইয়াৰ পৰিসৰ।

অধ্যায় ২ ঃ **শৈক্ষিক পৰিচালনাৰ বিভিন্ন অভিগমনসমূহ** ১৯-২৯

শৈক্ষিক পৰিচালনাৰ বিভিন্ন অভিগমনসমূহ- সামাজিক চাহিদাৰ অভিগমন, মানৱ শক্তি প্ৰয়োজনৰ অভিগমন, প্ৰত্যাবর্তন হাৰৰ অভিগমন।

অধ্যায় ৩ ঃ **অনুষ্ঠানিক পৰিকল্পনা** ৩০-৪০

অনুষ্ঠানিক পৰিকল্পনাৰ অর্থ, বৈশিষ্ট্য আৰু ইয়াৰ গুৰুত্ব। উপযুক্ত অনুষ্ঠানিক পৰিকল্পনাৰ পদক্ষেপসমূহ।

অধ্যায় ৪ ঃ **শ্ৰেণীকোঠা ব্যৱস্থাপনা** ৪১-৫৯

শ্ৰেণীকোঠা ব্যৱস্থাপনাৰ ধাৰণা, উদ্দেশ্য আৰু ইয়াৰ কার্য্যৱলীসমূহ। ব্যৱস্থাপক হিচাপে শিক্ষকৰ ভূমিকা, শিক্ষকৰ গুণাৱলী আৰু কর্তব্যসমূহ। শ্ৰেণীকোঠা ব্যৱস্থাপনা উন্নতকৰণৰ কৌশল আৰু নির্দেশনাসমূহ।

অধ্যায় ৫ ঃ **শৈক্ষিক নেতৃত্ব** ৬০-৭৩

শৈক্ষিক নেতৃত্বৰ ধাৰণা, ভূমিকা আৰু কার্য। শৈক্ষিক নেতৃত্বৰ গুৰুত্ব, শৈক্ষিক নেতৃত্বৰ পৰিমাপন।

অধ্যায় ৬ঃ **পাঠ পৰিকল্পনা** ৭৪-৮৯

পাঠ পৰিকল্পনাৰ ধাৰণা, সংজ্ঞা, উদ্দেশ্য আৰু গুৰুত্ব। পাঠ পৰিকল্পনাৰ পূর্ব চর্ত, পৰিকল্পনাৰ অত্যাৱশ্যকীয় গুণ, শ্ৰেণী বিভাগ আৰু পাঠ পৰিকল্পনাৰ চানেকী।

অধ্যায় ৭ ঃ **সংগঠন** ৯০-১০৮

শৈক্ষিক সংগঠনৰ অর্থ, সংজ্ঞা আৰু কার্য্যৱলীসমূহ। সাংগঠনিক কার্য্যকলাপৰ উন্নীতকৰণ আৰু শক্তিশালীকৰণৰ দায়বদ্ধ উপাদানসমূহ।

বিষয় সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ৮ ঃ **আন্তঃব্যক্তিগত বিবাদৰ ব্যৱস্থাপনা আৰু শৈক্ষিক সংগঠনৰ চাপ** **১০৯-১২৬**

আন্তঃ ব্যক্তিগত বিদাদৰ ভূমিকা, বিবাদ, চাপ ব্যৱস্থাপনা আৰু ইয়াৰ পদ্ধতিসমূহ।

অধ্যায় ৯ ঃ **শিক্ষাত ব্যৱস্থাপনা প্রক্রিয়া** **১২৭-১৩৮**

ব্যৱস্থাপনা প্রক্রিয়াৰ অর্থ, পৰিকল্পনা, সংগঠন, নির্দেশাৱলী আৰু নিয়ন্ত্রণাৱলী।

অধ্যায় ১০ঃ **শৈক্ষিক শাসন ব্যৱস্থা**

শৈক্ষিক শাসন ব্যৱস্থাৰ অর্থ , সংজ্ঞা, ব্যৱস্থাৰ স্বৰূপ, শ্রেণী বিভাজন বা প্রকাৰসমূহ , **১৩৯-১৫৪**
ইয়াৰ প্রয়োজনীয়তা আৰু পৰিসৰ।

অধ্যায় ১১ঃ **শৈক্ষিক পৰিদর্শন** **১৫৫-১৬৮**

পৰিদর্শনৰ অর্থ, সংজ্ঞা, উদ্দেশ্য আৰু বৈশিষ্ট্যসমূহ। ইয়াৰ প্রয়োজনীয়তা, গুৰুত্বতা
আৰু বিভিন্ন কামসমূহ।

অধ্যায় ১২ ঃ **সহ পাঠ্যক্রম কার্য্যাৱলী** **১৬৯-১৮৩**

সহপাঠ্যক্রমৰ অর্থ, সংজ্ঞা আৰু উদ্দেশ্য। সহপাঠ্যক্রমৰ কার্যসূচী প্রস্তুতকৰণৰ নীতিসমূহ,
ইয়াৰ সুবিধা আৰু অসুবিধাসমূহ।

অধ্যায় ১৩ ঃ **পৰিচালনা আৰু সম্পদসমূহ** **১৮৪-১৯৫**

মানৱ সম্পদৰ ধাৰণা, বৈষয়িক সম্পদৰ ধাৰণা, সম্পদ পৰিচালনাৰ নীতিসমূহ, সম্পদ
পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত অংশীদাৰসকলৰ ভূমিকা, শৈক্ষিক অনুষ্ঠানসমূহত সম্পদসমূহৰ
একত্রকৰণৰ প্রয়োজন আৰু গুৰুত্বসমূহ, আনুষ্ঠানিক সম্পদসমূহৰ একত্রকৰণৰ ক্ষেত্রত
শিক্ষকৰ দায়িত্ব আৰু ভূমিকা।

অধ্যায় ১৪ ঃ **সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনা** **১৯৬-২০৯**

মানৱ সম্পদ বিকাশৰ সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনা, সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনা
সংস্কৃতিৰ প্রয়োজনীয় উপাদানসমূহ, সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনা প্রণালীত প্রক্রিয়া
ব্যৱস্থাপনা, সর্বমুঠ উৎকর্ষমান ব্যৱস্থাপনাৰ বাবে লাভ কৰা সুফলসমূহ, সর্বমুঠ উৎকর্ষমান
ব্যৱস্থাপনাৰ উপাদানসমূহ